

Други балкански рат

Размишљања о слоу Бугарске

Цетиње, 5. јула

Гомила књига могла би се написати о бугарској драми. Сваки узрок, сваки повод слоу Бугарске води опширном размишљању. Шекспиров геније имао би јединствен материјал за стварање до сад нечувене трагедије, у којој је главни јунак читави један народ, у сукобу са самим собом, у трагичном сплету абнормалности своју душе, у вртлогу поремећене свијести о себи, својој нази, својем задатку. Психијатар Крафт-Ебинг био би на муци док би испитао душевно стање бугарских државника и интелигенције и пронашао дубину посувраћености њихова схватања, које је од Бугарске начинило срушену кућу од карата. Умоболни појединци лијече се по љекарским прописима разним методама и љекаријама. Али и народи могу у извјесном периоду својег живота постати умоболни. Занесени наopakим схватањем, грозничом каква уображања, лудилом величине, страху струје времена, — они више пута полете у поуздану пропаст као лептир у пламен свијеће. Умоболне појединце лијече бромом, хладном водом и осталим средствима, која је пронашла медицинска наука. Крафт-Ебинг у једном својем дјелу вели, да се у дому умоболних батина у много случајева показује као изврсно средство за умирење оштрога наступа код поманиталих, који се по њеној употреби стишају, и на лицу им се тада види као неко олакшање. Народ, заведен на странпутицу душевне поремећености, бива лијечен посредством државних и националних катастрофа на бојном пољу. Само што у овој прилици лудило читавог реда појединаца скупо плаћа и гомила невиних. Кроз мрак катастрофе народ уђе у свјетлост новог живота, која му тачно освјетљава путеве могућности, а не стазе фантазије.

*

Књаз Михаилу васпитао је о својем трошку младога Каравелова, доцнијег бугарског родољуба и државника. Његово племенито срце дубоко је осјећало бол потиштених Бугара. Дозивао их је, школовао их је, издржавао их, отворио им штампарии. Око њега се скупљаху као око својега избавитеља, — али устанке у Блгарии не дизаху! Румуни у Букурешту чињаху исто као и Књаз Михаил. И они прибираху око себе бугарске мученике. Браћа Руси такође. У Одеси бијаше главни одбор акције за Бугарску. Објеручке им се помагало са свијех страна. Из хиљада љешина руских и румунских војника

око Плевне синуло је сунце слободе бугарском народу. Кад Руси прелажаху преко вратоломне Шипке, оне Шипке, коју је генијални Верещинин својом сликом „на Шипки све мирно“ овјековјечио, — нашло се доста Бугара, који су Турцима потказивали тајне пролазе руске војске. Скобељев их је јавно стријељао. Ово је историска чињеница.

Доброћудни баћушка Игњатијев створио је велику санстефанску Бугарску. Велика Бугарска дјело је ривалитета међу Аустријом и Русијом. Између тога чекића и наковња налазио се само српски народ, који је томе ривалитету морао жртвовати и Боку, и Босну, и Санџак, у најновије доба Скадар и Драч. А Бугари се опише срећом и уобразише, да су само они заслужни за своје ослобођење. Мазили су их из Русије. Мазили безгранично, и не потраја дуго те руком својега Стамбулова ударише шамар незахвалности најприје по образу матушке Русије, којој сви ми на Балкану дугемо личиту захвалност. Руско јавно мишљење и даље их миловаће и утврдило Бугара увјерење: да је *незахвалност у политици највећа врлина*. А да их Руси тада мазнуше, они би се тргли и не би дошли до ове садашње несреће. Русија их не отури од себе због виших словенских интереса; Аустрија их примаме да би изиграла Русију а парализирала Србију. Бугари замислише да се без њих не може, јер се о њих, ето, отимају два царства. Створи се путем бечке штампе читава школа у Европи, која проповиједа већ тридесет година: Бугари су за стварање државе најбољи народ на Балкану; Бугари су најбољи јунаци; Бугари једини знају шта хоће; Бугари су према западној култури најпредусретљивији; Бугари треба да имају првенство, и т. д.

Уобразише Бугари. Занијеше се срећом. Сви њихови државници опише се лудилом величине. Само ми на Балкану вриједимо! Само ми јунаци! Само ми позвани за више задатке! Само ми избраници! Само ми сој и представници плаве крви! А све остало никоговина, фукара, која треба да се сматра срећном ако јој укажемо милост да је примио у окриље Велике Бугарске од Црног Мора до Кома. И сливничка несрећа режима Краља Милана просто их је избезумила. Српски душмани упираху у ту тачку, да би с једне стране Срби били умањени, а Бугари повишени. Циљ је био Бугаре лажним хвалама залудити, Србе незаслуженим погрдама унизити, обескуражити. Резултат је: балканска неслога, туђинска вла-

давина. Али сујетни за то не пита. Сујетни бугарски државници не разбираху, куд то води. И највећу лудост, и највећу несрећу учинише сујетни да би задовољио своју сујету.

У мрак заблуда запливао је читав један народ. Трезвјен, хладан, непристрасан посматрач могао је ту видјети чудновате типове са још чуднијим менталитетом, које здрав разум не може схватити. Видио је, да су Бугари васпитани од својих ласкаваца у опаком правцу и научени: да им је све допуштено што задовољава аждају њиховог лудила величине. Допуштено им је и противника подцијенити, и брата издати, и добротвора поплувати, и душманина своје вјере и крви привати у савез и згазити сопствени образ, и уништити све обзире који вежу друштво, државе, народе у културну заједницу. Па кад олако и јевтино преко српских леђа приликом анексионе кризе добише на дар независност и краљевство, и кад им због тога запљеска читави циркус бечке и пештанске штампе, тад се међународни психијатри озбиљно мораше забринути за њихово душевно стање. Ипак, великодушни српски народ пружио им је послје тога издајства братску руку и ради заједничког добра словенског лио је с њима око зидина Једрена крв најбољих својих синова!

Neue Freie Presse, тај дугогодишњи лицејерни свештеник с огромном лационицом вреди лицем софијских Богова без васионе, овијех дана снебива се од чуда. Ми Бугаре више не разумијемо, — вели помени бечки лист. Они су — продајава — изгубили компас и мјеру за могућности и немогућности. Они су у вртлогу. Др. Данев није добар дипломата!

Још је Данев најмање крив. Крива је школа, која је у душе бугарских државника убризгала отров лудила величине и научила их презирању начела правичности, трпљивости, сносљивости и обичних правила поштења у међународним односима. Уобрази су да им је све под ногама. Србијанске „свињаре“ отјераће до Биограда, Црногорце ће предати Аустрији, а Грчке „мекушце“ побациће у Егејско Море. Турци су сатрвени, Румуни ће се препаста од побједитеља са Лиле Бургаса. Лудо уображење доведе их до борбе на свијема фронтима. Подлегоше, сатрше се. У повлачењу у дивљем лудилу постадоше анархисте: поклаше противникове митрополите, жене, дјецу, искасапише рањенике и повацише им очи. Стекли олако преко туђих леђа, па прокоцкали све за дан! Хазардери и своје и балканске среће, гласа и величине!

*

Шта сад?

Јадна Бугарска!

Срце нам се стеже од бола. Она је крв наше крви, огранак нашег заједничког словенског стабла. Лудост њених државника словенска је мука. Њен слом свијема је нама добра школа, која ће покољењима балканским вазда причати шта не треба да чинимо па да будемо срећни. Не желимо њену пропаст, али јој желимо умјереност и присебност. Нека добро запамти: двадесети вијек и у међународне односе уноси начела равноправности. Нико више не смије рећи о себи: само ја, па ја; ни појединац, ни народ, ни држава. Сви у границе сносљивости и заједнице! Ни Цар Вилхелм није смио рећи да се никог не боји. И он је признао над собом вишу силу: Бога. Доста је и толико. Наша јадна браћа Бугари ни Бога се не бојаху. Зато су и дочекали катастрофу на бојном пољу, дочекали су казну: да побједитељи Турске буду побјеђени од „свињара“ „горштака“ и „мекушаца“.

Пружићемо им руку спасења ми, њихова браћа, а не њихови дојучерашњи ласкавци. Кад се освијесте, увидјеће да без нас ништа не вриједе. Загрићемо их ради заједничког добра исто тако искрено као што смо их, од њих изазвани, љуто казнили да бисмо их осносили за словенску узајамност и очистили их од гријехова.

Данев и Савов

Бечка штампа оптужује због пораза Бугарске Данева; Краљ Фердинанд Савова.

Подјелили улоге. Циљ је исти: спасти *главне кривце*.

У срећној успјелој анексионој кризи, кад је Краљ Фердинанд помоћу Беча извојевао независност и краљевство, бечка штампа мало је ријечи хвале нашла за тадашњег бугарског министра предједника Малинова. Сва је хвала пошла на адресу Краља Фердинанда. Заслуга за успјех требала је само њему да се призна.

Кад је јесенас букнуо велики балкански рат, који је Аустрија с негодовањем примила, бечка штампа жучно је напала Краља Фердинанда, што се ставио на чело омрзнутог Балканског Савеза. „Преса“ му се отворено подсмјевала. Али побједе на Лиле Бургасу опет је само њему приписала у заслугу.

Сад је дружичје. Бугарска је сатрвена. Војнички јој је глас уништен. Сад су једини кривци Данев, вођа спољашње политике, и Савов, вођа војске! Први је водио рђаву спољашњу политику; други је без Краљева и владина одобрења отпочео са Србијом рат!! Краљ Фердинанд је Цару Руском отворено оптужио Савова и на њега баацио кривицу за мучки напад на Србе.

Бугарска је изгубила Македонију, али је добила два Црнца, који на својем образу морају да носе одговорност за туђе кривце.

Политички разлози

Бугарски војни аташеји у Бечу и Берлину дају изјаве преко њемачких новина и веле, да бугарска војска није побјеђена. Главне битке још није ни било. Бугарска војска није се Србима ни одупрала. Она се из политичких разлога повукла из Македоније!!

Овако ни турски војни аташеји не би извртали истину. Још ће Бугари рећи

да нијесу ни водили рат са Србијом и Грчком, већ су им Македонију великодушно даровали. А оних 60.000 мртвих и рањених на обе стране, — то је резултат савезничког грљења! Та огромна сума палих војника показује да у Македонији није било ни чарке!!

Биће да су „политички разлози“ натјерали Савова да мучки нападне српску војску, и пошто Бугари на цијелој fronti од Срба и Грка добише батине, повукоше се због политичких разлога. Ако Срби, Грци и Румуни уђу у Софију, Бугари ће можда и тада рећи да нијесу војнички побјеђени, већ да су се жртвовали из политичких разлога. Како су то они сад од једном постали бољећива срца, — они, који прије двије недеље тражаху за себе Скопље!

Буна у Софији

Страни листови, међу њима и понеки бечки, јављају да је у Софији у покрету буна. Народ је веома незадовољан. Не прима никакве вијести са бојног поља. Краљев двор чува војска. Данев у Собрану није смислио ни једне ријечи изговорити о војним операцијама у Македонији. Позвао је посланике да искажу само хвалу војци, која се бори за отаџбину. Како ли би се он хвалио, кад би имао чиме! Од његове хвале запливали би у шампању Беч и Пешта.

Равнотежа на Балкану

Румунија хоће равнотежу на Балкану, хоће оно, што неће Бугарска и Аустрија. Бугарска је због равнотеже за превлашћу бијена. Аустрија ју је већ оставила на цједиљу.

На потоњој министарској сједници у Букурешту под предсједништвом краљевим донесена је одлука, да румунска војска непрестано продире све даље у Бугарску, док софиска влада не потпише такву поједну од Турске одузетог земљишта, којом ће бити зајемчена равнотежа на Балкану.

То исто желе и Србија, Црна Гора и Грчка.

Румунија, бранећи своје интересе, постала је и наш природни савезник.

Како је у Бугарској

У пошљедње вријеме, нарочито откако је избио по други пут рат на Балкану, проносе се разни гласови о несугласници која влада у Бугарској међу политичарима и војним круговима.

Најпрвије се говорило о оставци Даневљеве владе као пошљедници неслагања с неким личностима од утицаја које су хтијеле рат по сваку цијену. Она је повучена да би се на страни имало лијепи мишљење о унутрашњим приликама у Бугарској. Да заиста постоји неслога, види се по писању два бугарска полуслужбена листа, „Echo de Bulgarie“ и „Мира“: док један, критикујући вођење рата тражи, посредовање Великих Сила, други је за рат.

Још већа несугласица постоји између државника и официра, а нарочито међу самим вишим официрима. То је дошло у веома размјеру послједице једнодушне оцуде готово цијеле европске штампе, да је Бугарска изазвала рат честим нападима на своје савезнике. Факт је да гене-

рал Савов није више врховни заповједник бугарске војске, и да је његово мјесто заузео Ратко Димитријев. Ова промјена је тумачена тиме што ће Савов бити наменован за министра војног. Али је кабинет остао стари, а Савов без „портфеља“. Друго тумачење, које је тачније, доводи уклањање Савова у везу с антипатијом између краља Фердинанда и њега. Има гласова и о материјалним интересима Савова, као и о неком спору између Данева и Савова.

„Преса“ пише: У Софији увиђају да је политика Даневљева довела земљу у тежак положај.

У Софији се говори о могућности кризе у Даневљевом кабинету, у коме сад, међу министрима, каже се, постоје велике несугласице.

У политичким се круговима држи за нужно да Данев одмах одступи да би омогућио промјену курса спољној политици.

Ова жељена промјена курса треба да буде јавно прилажење Аустрији. „Преса“ нотира предавање политичара и књижевника Михаилаовског о потреби да Бугарска потражи потпору Аустрије, јер од словенске политике нема користи, „Предавање је бурно поздрављено“ — каже Преса.

„Дељи Телеграф“ саопштава као поуздано, да је Бугарска признала Русији, да је генерал Савов најао Србе без одобрења владе, те је са тога смијењен.

У угорак је у Софији од 10 с. увече до 4 ујутру био крунски савет, коме су присуствовали и шефови опозиције. Они су тражили да се влада неодложно намира с Румунијом.

У Софији су се хватали да им треба дан два па да науче Србе памети; сад су промијенили мишљење. „Мир“ вели да се према досадашњем току акције може очекивати да ће рат дуже трајати, пошто се мислило. Одсудни успјеси могу се очекивати тек кроз неколико дана. Док бугарско оружје дефинитивно не триумфује, неће се публиковати детаљи.

Страна штампа

Од како је Бугарска побјеђена, туђинска штампа, која јој је дотле била наклоњена и која им је помагала да обмањују свијет о тобожњим њиховим побједама, обарајући се необуздано на савезнике, сада им је сасвијем окренула леђа.

Признајући да се истина не може зајати нити прекрити, они сад објављују како је Бугарска на свима бојним пољима претрпјела тежак пораз и да јој је једини спас да избјегне прву судбину — мир. Све од Св. Николе, па све даље до Тахинског Језера морала је бугарска војска да бежи пред страшнијим притиском, које су на њих вршили, продирући напријед као гвоздени стубови, српске и грчке војске. Уместо побједе, који им је мучки препад требао да донесе, шкргутом зуба Бугарска мора признати да се подухватила нечега што је силно превазлазило њену снагу и сад понизно мора да моли аман ономе, према коме није имала милосрђа. Зато то ови листови називају сломом, ужасним, страшним какав се помиње само у старим судбоносним трагедијама. Бугарски блистави сјај до-

јучерашњи гаси се и нестаје га; преко ноћи разорене су смијеле наде, сломиљен титански понос. Не може да буде страшније судбине за народ, који се гордо ослањао на своју снагу. Да је Бугарска била разумна, могла је остварити све што је хтијела и постићи све за чим се борила. Да је примила понуђена пријатељства и послушала благониклоне и те себишне савјете, да се разумно оградиле противу несмишљених обећања, њој би се срећа смијала.

Дакле и они дижу руке од ње и осуђују је!

Оштете Црној Гори

Новинар Милан Марјановић разговарао је с једним одличним и упућеним српским политичаром о ситуацији на Балкану, који му је о Црној Гори изјавио ово:

„Црна Гора је судјеловала у овој рату с Бугарима и треба да и она добије оштегу. Она ће и добити више него што би била иначе добила и то од оних територија Сандака и Старе Србије, које је окупирала српска војска. Она ће добити доста, јер Србија нема разлога да се инати с Црном Гором, с којом ће послједице срећења свих питања имати најтјесније везе.“

Бугарска влада признаје

Енглески листови доносе из Агине саопштење, да је бугарска влада, тражећи поново интервенцију Русије и Француске, признала да је она прва напала Србију и Грчку и да је претрпјела у овој рату пораз.

Сад кад је догорело до ноката и кад је Бугарској једини спас интервенција са стране да би се пресекло даља раговања, које је испало по њу тако страховито кобно, сад бугарска влада признаје, да је ово страховито крвопролиће она изазвала и да је бугарска војска на свима линијама претрпјела поразе! А колико до јуче *службена* Бугарска Агенција порицала је све то и обмањивала свијет, дрско сваљујући своју кривицу на савезнике. Не каже се залуд: кад кога Бог хоће да казни, он му прво намет одузме.

Српска и румунска омладина

Поводом пошљедњих манифестација за Србију одржаних у Букурешту, које је приредила румунска универзитетска омладина са грађанством, управа „Побратимства“ као представник целокупне универзитетске омладине, упутила је универзитетској омладини у Букурешту шљедећи телеграм:

„Управа „Побратимства“, удружење цијелокупне универзитетске омладине, схватајући правично значај зближења свог и румунског народа, наискрачније стеже пружену руку својих букурешких другова, и поздрављајући их као сусједи, према којима смо увјек пантеће симпатије гасили, молимо их да остану у најдубљем увјереном да осветници Косова умију показати колико вриједе и као пријатељи и као савезници. Истим се путем иде и до наших и до ваших идеала. Напријед, другови, те да се што скорје залепрша и ваша застава у величанственом стегу Балканског Савеза“.

једи вашег господства не слушају, и вољу честитог не врше, него има царевих људи, који харач честитоме цару дају, а у градове и мјеста ваша утијечу као у Котор, Бар, Улцињ и у Паштровиће. Ја их молим и позивам, и пријетим им пресвијетлом палатом господства вашег, и главу од десет¹⁾, да ми даду царске људе, да дођу опет на баштине (имања) своје, харач честитоме цару да дају, а мене да служе а сами сиромаси да живе на имањима (баштинама) својима и у кућама својима, у здравље честитог цара; а они ми их дати не оће, него их држе у градове ваше и с њима работају. Таквим начином, господо, може бити мањак²⁾ великоме цару на годину више од пет стотина дуката од ових градова ваших, колико људи царевих држе код себе. А ја, господо, такву заповијед имам од великога цара, да ако видим какву мањину царству његову на ове крајеве, да одма извијестим честиту порту царства његовог; али, честита господо, ја, који сам био с вама стари пријатељ, нијесам хтио такво извјешће дати док се не разговорим с господством вашим.

Опет, господо, зна високо господство ваше, како сам у три пута до сада писао господству вашем, да ми пошљете једнога синдика³⁾ вашег на ове крајеве, да види што чине провидури, кнежеви и властела ваша, који стоје у градове ваше, и Паштровићи и други у мјестима вашима, који су на ове крајеве, колико људи царевих држе код себе, и колико мањка честитоме цару на годину чине.

¹⁾ Старешину (главу) вијећа десетине.

²⁾ Разумије се у плаћању арача.

³⁾ Синдик — чиновник у својству старјешине неке општине.

Словенски Каин

Поводом земљотреса у Бугарској, када је 15. јуна настрадало Трново с околином, у Софији је образован нарочити одбор за скупљање прилога ради помоћи пострадалима. Тај се одбор обратио за помоћ и у Љубљану, али су му Словенци одговорили овако:

„Намјера нам је била да скупимо прилоге за Трново и околином и трудили смо се, да се све учини да прилози, што их је требао да пружи словеначки народ, буду што већи. Али су се прилике сасвијем измјениле тако, да данас изгледа сигурно, да позив за скупљање не би имао никаквог успјеха. Сада на устима сваког поштеног Словенца лебди ријеч Каин, чим се помене име Бугарин... Разумљиво ће вам бити да за сад није могуће испунити вашу жељу за скупљање прилога за тако племениту намјеру“.

Србија за рањенике

У Србији се све живо, што није запослено прешним пословима, ставило на расположење рањеницима и чине све да им стање олакшају. Како су предавања завршена, то су се сви ученици размјестили као добровољци болничари, а тако и сви други мушки и женски. И особље Народног Позоришта на челу са чланцима пријавило се преко управе Народног Позоришта министру војном са жељом да служи болничкој служби у једној од биоградских болница. И тако им је санитетско одјељење министарства војног одредило читаву једну болницу у теразиској основној школи, у којој ће болничку службу узети на себе особље Народног Позоришта.

Присебност српског војника

Још за вријеме мира, док нијесу започела непријатељства између Србије и Бугарске, четири војника једног српског одјељења буду одређена, да оду на ријеку, која је била међа између српских и бугарских трупа, да донесу воду. Приближавајући се једном грешном ријечи, наши спазе с ону страну ријеке више војника с пушкама на плећима. Морајући извршити заповијест, а неимајући никаквог оружја, видјели су у каквој су опасости, али нијесу изгубили присебност духа. Један од њих командовао је: »Мирно! Вод марш!« И заиста је из далека изгледало да читав вод маршира, пошто су тиквице за воду велику лулу правиле. Кад су се већ прва двојица помолала на доглед Бугарима, исти војник издаде заповијест:

»Вод стој! Четири војника напријед марш!« И сва четворица мирно и одлучно спрове ријеч. Бугари су их на миру оставили, јер су мислили да је за грешком одиша вод српски и пустили су их да се врате.

Брат заробно брата

Међу заробљеним бугарским војницима већи дио из 13. пука. Тај пук сачињавају већином Срби трнских области, које су бугарске власти од 1885. године побугарили, употребивши сва могућа средства. Ти људи говоре чисто српски, славе славу и имају све особине правих Срба. Они су пред рат покушали да се одупру наређењима војних власти, али су многи од њих побјеђени, те нијесу имали куд — већ на сјечу браће своје.

Већи дио 13. бугарског пука заробљен је. Два српска војника радознало разгледају Бугаре. У том двојица из редова заробљених дигоше руке, полете овим Србима и стану са с њима грлити и љубити.

Ови „непријатељи“ били су браћа од стрица.

Наши дани

Један селјак из крушевачке жупе дошао да обиђе сина-војника, који је оболио од запаљења плућа.

Ту ће те видјети правду и неправду ваших провидура и кнежева и градова ваших. Али, господо, нека зна господство ваше, — књиге (писма) ваша и заповиједи ваше провидури и кнежеви ваши, који долазе у ове крајеве, не слушају, нити према њима послове свршавају; а и кад би хтели провидури и кнежеви ваши по њима поступати не дају им властеле градова ваших; а синдик је вашег господства и овога љета долазио на ове крајеве и казао заповијед господства вашег, да људе царе не примају, и мањак великоме цару да не чине; али они ни од тога ништа не послушаше.

Опет, господо, да знате. Од кад нам је дао бог и честити цар повратио отаџбину и баштинску земљу, да с њом владамо и господујемо, а на граници то у сусјество господства вашег, ми смо снаг да рвали (старали се) да с провидурима, и кнежевима, вашима, који долазе у ове крајеве, по градовима господства вашег, докле је могла достићи наша власт, а из љубави и части према господству вашем, живимо добро; јер ми нијесмо као босански санџак, и остала нејошната господо, који долазе по границама владавине господства вашег, те харају градове ваше, и села ваша, и винограде градова ваших, него смо ми стари пријатељи од дједа и оца нашега. И ми, по милости Божјој, и данас смо пријатељи с пресвијетлијем господством вашим и толико назимо сваку вашу работу колико сами себе, а што не иде противу царске користи, или мањка царства његова. А можете питати провидуре и кнежеве ваше, који су држали градове ваше на овим крајевима од толико вре-

ПОДЛИСТАК

Два писма Скендер-бега Црнојевића

Санџака црногорскога и приморскога и све диоклитјанске земље господина¹⁾

Преведена са славено-српскога.

Као што сам већ у тексту споменуо, Маклошић је у својој књизи о династији Црнојевића припојио и седам Скендер-бегових писама, која су писана ћирилицом, на славено-српском језику. Та су писма толико важна, да држим за потребно и корисно упознати с њиховом садржином и читаоце овога мојега рада. Писма су писана 1523 године, без означења мјеста окле су писана; али знамо да је Скендер-бег у ово вријеме становао у Жабљаку, те морамо држати да су и писма писана из тога мјеста, а до тога закључка могли би смо доћи и из самога садржаја писама, јер се види да је Скендер-бег у то вријеме живио у комшилуку млетачке републике, а чисто знамо и то да није на Цетињу.

Та писма упознаће нас и са карактером потурченога Црнојевића као Санџака турскога, комшије млетачкога, а и као члана фамилије Црнојевића из односа његових према снаси Јелисавети и синовима — дјети својега брата Ђорђа, који су тада живјели у Венецији.

Оиће ћу саопћити два од тих писама, која сам нашао за најважнија, а сва ће бити саопћена у додатку мојему раду о потурчењацима²⁾

¹⁾ Из мојега рада о потурчењацима у Црној Гори. М. Драговић.

²⁾ У пријави наштампаној у 26 броју „Гласа Црногора“, казано је да ће књига изијети 3 штампана табака дочим ће, са додатком, изијети 4 табака. М. Д.

Обилазио га је у болници свакодневно. Син му се у велико опорављао тако, да се сељак ријеши да се врати. Љекар је виђао сељака и примјетио да пошљедних дана врло рђаво изгледа. Питао га је шта му је, но овај је тврдио да му није ништа.

Уочи дана поласка одвоји љекара на само. Једна се држао на ногама, дрхтао је и молио љекара:

— Молим ти се, господине, да ми даш неку објаву, да се могу бесплатно да возим жељезницом. Изнемогао сам, немам више трошка, пет дана нијесам ништа јео па се бојим нећу моћи пешке издржати до куће!

Љекар нареди да му се да одмах да једе и изгради му карту.

Када је ујутру требао да пође на станицу, приђе љекару и рече:

— Вала ти, господине, ево ти ове овије банке, чувао сам од својих уста! Дај их моме сину кад прездравим!

Бугарска лукавства

Колико су Бугари поштени ратници, видијеће се из овога случаја, који се десио од првога дана борбе са Бугарима. Један рањеник о томе прича овако:

„Били смо код села Богословца. Бугари су извршили пренад, употребивши све врсте оружја. Необично нас је изненадило, како бугарски шрапнели и гранате тачно налазе наше топове, јер нам је њихова „двистина гађања“ била добро позната још са Једрена. Још на дан-два прије бугарског пренада примјетили смо, да неки сељак на узвишењу више селанаса масу говеди. Тога смо сељака видјели и за вријеме борбе. То нам није изгледало много чудновато, али нас је само дивила смјелост тога сељака, који је пролазио тако близу опаснога мјеста.

Послије подне другог дана борбе ми извучемо топове на један супротан положај. Не потраја дуго а сељак је са својим бијелим воловима опет био близу нас. Из радозналости га запитасмо:

— Море шта ћеш ти ту?

— Напасам стоку, одговори овај сељак бугарским нагласком.

Бацисмо један поглед око себе, свуда го камен. Тад нам је све било јасно. Притегнемо овога бугарина и он нам најзад призна, да су га Бугари платили да даје сигнале, гдје се налази „страх и трепет“ — српска артиљерија. Признао је још и то, да су га Бугари „научили“ томе још прије неколико мјесеца. Тако су наши савезници припремали терен за мирно ријешање спора“.

Српска и бугарска војска

Биоград, 2. јула

Пошто се сматра да је завршено ратовање у Македонији потпуним поразом бугарске војске у области Брегалнице, Злетовске Ријеке и Стумице, на којих је области бугарска војска потпуно прогнана, са мјеродавних војних мјеста саопштавају се сада аутентични подаци, који ће показати и непријатељску и српску снагу у најкрвавијим борбама у послије вријеме познатија. Из ових података види се сва сила судара и трвења у толиком једном дугом упорном хрићењу, у коме је најпослије сатрвена бугарска армија. Ове борбе су у нешто више од десет дана прогутале преко педесет хиљада мртвих и рањених на објема странама. Према тим подацима, мучки напад Бугара спреман је од њихових трупа на линији Злетовска Ријека, Брегалница, Крива Лакавица и сјеверно од ове база на старој српско-бугарској граници. Са српске стране је концентрација изведена била на простору од тржеђе старе српско-турске и бугарске границе, па на Осоговску Планину, Злетовску Ријеку, Вардар и Мораву. Ту је била главна маса српске војске. Од ове гру-

мена, је ли коме мањкао (нестао) један грозд у винограду у земљама господства вашега. А сада, пресвијетла господо, молимо високо ваше господство, да ми пошљете једнога доброга и правога човјека од палате ваше, који ће бити прави синдикат на ове крајеве и господства вашега, и који неће ништа примити, и да га пошљете с нашојем војводом Скендером, јер сам господо, више пута нисао господству вашему, да ми таквога човјека пошљете на ове крајеве господство ваше више пута обећало ми је, да ће га послати; али га не посласте, па сад опет молим господство ваше да ми га заједно с нашојем војводом пошљете, да види ове работе, о којима јављамо господству вашегу, него видимо да ће бити господству вашему велика ријеч (велика измјерка) за ове работе и мањак, који се чини на ове крајеве царству његову. Ми ниткемо цареве људе од вашијех градова, а они их дати не хоће; али, господо, ви знате што говори *„свето јеванђеље“*: „нека сваки буде задовољан с оним што је његово“, а ми ништа не тражимо што није наше, као што тражите и ви ваше. И још, господо, не стоји у закону, да могу провидури и кнежеви ваши, на овим крајевима, изгубити или мучити харачника царева, а слугу нашега, него је закон ако кога ухвате из границе цареве, да га предаду у наше руке, да га ми казнимо по закону; а ако ми ухватимо кога од границе ваше, да га предамо провидурима вашијема, да га они казне по закону вашему; а Бог зна, господо, колико има слуга нашојех, које су

не одвојена је једна слабија дивизија као крило заштите операционог фронта на простору од Гарван Планине до Брегалнице. Грци су својом концентрацијом продужили српски фронт, али су употребили сву своју главну снагу за одбрану Солуна. Од главне групе одвојила је по једну дивизију као крило осигурање ка Бевбелџији и Цигриту. Српски гарнизон утврђеног Цирота осигуравао је планинске прелазе границе у свом захвату, а посада утврђеног Зајечара исто тако. На ову српску мјеру одбране Бугари су одговорали концентрацијом овако: Код Кочана и Штипа јака Ковачевићева армија, састављена од 2, 4, 7, 8, укупно четири дивизије, једне бригаде и једне дивизије добровољаца; укупно је било бугарске војске преко 120 батаљона 230 топова. Код Ћустендила била је бугарска трећа армија од 6 и 12, укупно двије дивизије са 40 батаљона 78 топова. Код Сливнице и Софије концентрисана је под Ратком Дамитријевић пета армија, састављена од 1, 13, 14, укупно три дивизије и коњичке дивизије, укупно 56 батаљона, 20 топова. Ова је армија уперена против Цирота. Онама сјеверно од пете армије концентрисана је прва бугарска армија под Кутинчевим да држи у шкрипцу Зајечар. Прва армија је имала да оперише са потом, а имала је 50 батаљона и 20 топова. Оваком концентрацијом Бугари су против осам српских дивизија развијали један гвоздени лук. Бугарска војска била је бројна надмоћнија, јер је свака бугарска дивизија састављена из шест пјемадиских пукова и вриједи по бројном стању једну и по српску дивизију. Ту своју главну снагу Бугари су тако дијелили да образују код Ћустендила групу од двије дивизије, пребацујући од тога једну бригаду за ојачање љевокрилне групе. Даље на линији Штип-Кочане скупили су четири дивизије, а ова је група везала са Ћустендилском добровољачком дивизијом. На тај начин Бугари су спремали кљеште да скрше српску војску и одбаци је са читаве претендиране територије. Они су хтјели да пренадом допру до Вардара и посједну десну обалу, а заврше акцију гоњењем српске војске. Штипски крак ових кљешта требао је да се баци на српску армију њеним положајима на Рибеш Пољу, а Ћустендилски крак да скрши сву српску живу снагу. Ћустендилски крак ових кљешта требао је да посади и као ослонац у случају њиховог неуспјеха за извлачење и спасавање четврте армије. У том случају Бугари би били могли да образују још јача кљешта, прибављајући трећу и четврту армију ка Ћустендилу и прикупљајући прву и пету армију једним концентрацијом продирањем ка Нишу и потом даље да потпуно одсјеку српску војску од њене најприродније основице у самој краљевини Србији.

Међу тим Бугари су се надали да ће сасвијем успјети самим мучким прекидом без објаве рата, па се нису ни спремали за

изгубили и мучили по градовима вашима, а ми од вашијех људи нијесмо никога ни штапом ударили, како ћете и ви, господо, знати.

И још, пресвијетла господо, ви имате у овим крајевима слуге ваше, који држе превоз господства вашега, па често пута дајете им с њим мјесто динара (пара), а они ту с њим продају људима царевљема, а с њим цареве стоји, те се и ту чини мањак великоме цару; јер што се купује на царевим солилима за три или четири динара то ваши људи продају за један динар. Због овога царева с њим стоји, а с њим вашијех људи пролази, те због тога од продаје соли бива велики мањак честитоме цару; а ту стоји пуномоћник царев и кадија царев и хтјели су много пута, да за ово јаве честитој порти; али ја нијесам још дао да то учине док извјестим господство ваше. Сад, господо, виђите за ову работу лијено, и слугама вашијема запријетите, да ту с њим царевљема људима више не продају; а имате доста људи и у вашу земљу, који ту с њим могу потрошити; а знајте, господо, да би могло доћи до озбиљних ријечи за ову работу.

Још, господо, нека вам је препоручен кнез старограчки, за љубав нашу, за што од кад је дошао на ове крајеве сваку вољу и заповију вашегу господства врши, и како му је заповиједало господство ваше тако и поступа, и чини свакојему човјеку прави суд, по вољи и заповиједи пресвијетле господа; а други нико то не чини; али, господо, који врши заповиједи господина својега старијег, тај је достојан и боље части да се удостоји, а то је у рукама господства вашегу.

Још, пресвијетла господо, нека су вам

провазу у Србију, паго су све спремиле у првом реду за непадани страхаовито крвави пренад, којим су мислили *via facti* постигнути што су хтјели, касније се учинити невјешти и пристати на преговоре на основу новог стања ствари. Српска снага била је распоређена по бивацима на главном положају даље од Злетовске Ријеке и Брегалнице. На саму линију истурене су слабије предстраже, које су Бугари од неколико дана ноћу на разним тачкама кратким пренадима нападали хотећи тим завести српске трупе да и коначни главни пренад сматрају као обични кратки нападај. Да се Срби не досјете, вршили су пренаде на разним тачкама. Судбоносна ноћ 17. јуна Бугари су у 2 сата напали цео фронт и развили се крваве борбе на бајонете и прса од Рибетке Букве до утока Лакавице. Предстраже српске одступале су борећи се за сваку стопу земље. Рибетке Букве, која је била посјела једна српска чета као осматрајући тачку прву, узела је једна бугарска бригада. Напад десне бугарске групе седме и четврте дивизије, који је био упућен Црном Врху успјешно се потицкавао са српске предстраже до села Дренак Леснове. Напад лијеве бугарске групе успјео је слабије, јер су се Срби упорно бранили на линији Сушево, Прогерце, кота 650, гдје су били појачани. Ту се заплела страхаовита борба, која је сваког часа била на бајонет око важних тачака. Српске групе, које су биле на лијевој обали Лакавице, не бивши нападнуте, бациле су се на лијеви бок лијеве бугарске трупе правцем линије Штип—Шапава, али још не прешав Лакавицу. Са десног бока појављују се Бугари од Лакавице. Српска крајња — десна побочница Космајце и двије чете пјешадије на Гарвану била је нападнута, а пошто се Бугари развили спрам села Берово, зауставили су српски напад с те стране и Србе су натјерали да бране крило цијеле војске.

За то вријеме код Ћустендила било је све мирно. Десна бугарска група покушавала је поставити артиљерију код Рибетке Букве, али дошао на домак ватре са Црном Врху заустављена је српским хаубицама. Бугарска артиљерија покосила је на широком простору пјешадијом и оваје је напад дефинитивно заустављен.

Код лијеве бугарске групе продужавала се очајна борба: осам бугарских пукова формално се гупило са српским. На цијелом том фронту водила се најстраховитија борба и ријешавала у страхаовитим тренуцима побједа или морал српског крајњег десног крила или тачније заштите армијског крила. Тимочани су окренули фронт сјеверу и истоку, а непријатељ им је стојао напријед о лијевој боку и десном им боку Вардара; у позадини се налазила блазна непролазна Брегалница. Једина одступница и веза са козбором био је мост код Криволака. Командант дивизије послао је појачање коњ-

„прејоручена дјеца госјодина Ђорђа, а слуге стари пресвијетле пакате господства вашегу; јер госјодо, доћи ће вријеме кад ће и они послужити пресвијетломе госјодству вашему.“

Шесто писмо:

Племенитој и мудрој и сваке части и високе хвале Богом дарованој и високо-родној, милој и љубимој, снаси госјодођи Изабети, и нашему превозљубљеноме сину госјодину ми Соломуну, од госјодара Скендер — бега Црнојеваћа, Санџака црногорскога и приморскога и свој диоклетијанској земљи госјодина, мили и љубими и веледраги џоздрав вашему госјодству.

Послије тога тако нека зна господство ваше како нас је Бог удостојио, да владамо и господаримо земљом овом дједа и оца нашега, *тако молимо Госјода Бога сведржатеља, да и на вас буде велики Божи дивни и нейромјењиви џромисао царства његовог, те да вас Госјод сјодоби да владате и госјодарите земљом и џрестолом дједа и оца нашега и нашојем.*

Олет нека зна господство ваше да шиљемо вапној милости два мијеха сира и пет миљара рибе и три сира творiona, и молимо господство ваше да прими за добру вољу и за љубав.

И опет ако би вам што потребно било, а ми можемо учинити на ове крајеве, допуштите нам за сваку работу и пошљите нам књижицу за ваше здравље, да знамо како живијете на тим странама, и за сваку работу отпишите нам да знамо. Госпођо! ријечима које ти рече наш Скендер војвода вјеруј, јер су то моје ријечи; *али, госјодо, ко на сунце не излази, сунце га и не грије*, да знаш.

ци, али је ово стигло само до Натрика, јер у то вријеме коњица, бачена са Гарвана, зауставила се непосредно пред мостом да га брани. Један пук, који тој дивизији припада, излазио се код Бевбелџије. Позван журно марширао је десном обалом Вардара форсирано. У подне је прошао Демир Капију. Једна чета претјераном журбом похитала је пред онима и појачала коњицу код Криволака. Пук послао Гарвану развија борбу против трипут јачег непријатеља. Код Натрика командант дивизије одваја од резерве батаљон. Цијели дан траје борба. Ако уступи која чета, официри јој ступају на чело и повлаче чету напријед. Друге резерве нема; треба истрајати, снага пада и диже се. Бугари су већ напали и са сјевера преко Лакавице, најзад се није могло одолети: код Криволака провалише Бугари; Патрик се морао напустити. Дивизија образује нови фронт на коси караули Шеоба, држећи под ватром мост Криволака. Продужава се борба кроз пет дана. Судјелује у ватри пјешадија, коњица, артиљерија, ижињерија; у редове изашао и цијели армијски штаб. Топовска зрна још ранија била су тежирана на картечно растојање. Час Бугари потицкују Србе, па Срби Бугаре на другом фронту, а у узаном простору од које стотине метара. Српске трупе гледају како са Радовишта свак час стижу нове бугарске чете, док назад 6 пукова бугарских нападаше Србе на цијелом десном боку. Сва села запаљују бугарске коњате и праве панику у становништву. Док се Тимочани пет дана тако боре, траје главна битка и на Брегалници. Кад је напад од Кочана заустављен, спремно се против напад. Рибетке Букве нијесу више опсервацијона тачка него необорива ослонац, о који има да се скрпе у стезају бугарске кљеште. Ту се имало вршити одсијацање бугарске штипске од ыустендилске армије. Командири и подофицири сјисени тога шаљу одмах напад од три колоне против Бугара на Рибетким Буквама, од кога су па од Царева Врха и Леснова Бугари сузбијени и прогјерани и преко Злетовштина потучени и бачени натраг након велике борбе. Бугари су се послје тога ипак држали на Рајчанском Риду, гдје је концентрисано осам пукова са артиљериским пуком. Рајчански Рид је најјаче утврђење природно. Шумадинци и Морављани борили се лавовски и узели најпослије Рид. Надам Рида одалучена је борба у Македонији.

За цијело то вријеме од пет дана Тимочани су се на југу борили тако, да се Бугари, узев Криволак, нијесу успјели примакнути пати шест километара од првог десног крила са десне обале Брегалнице. Ту су имали савладали српски отпор Бугари, јер су били успјели овладали трајним лијевијм крилом, али десно крило су браниле батерије са Богословскога Брда, које нијесу дале Бугарима да се успу на ту тачку након пет дана. Овај отпор није малаксао до год нијесу стигла поја-

И Бог нека умножи вашу милост, амин.“ Из овога врло важнога писма види се искрена жеља Скендер-бега Црнојевића, да се поврати на престо црногорски његов синовац Соломон.

Из овога би се могли извести два закључка. Први да Скендер-бег није имао мушке дијете, па коју би могла пријећи власт над Санџаком црногорским, — што је вјероватно. Оваквим начином пало би тврђење наших историчара, који кажу да Бушатлије воде поријекло од потурченога Црнојевића. Други би закључак био, да се Скендер-бег покајао за што се је потурчио и подложио своју отаџбину султану, па би желио да се поново поврати у независност, у којој се налазила за вријеме дједа и оца његовог, и да за господара црногорског дође његов синовац Соломон. До овога погоњег закључка могли би смо доћи и из самих ријечи Скендер бегових: *„ко на сунце не излази — сунце га и не грије“*. Још би смо могли доћи до овога закључка и из писма луджу млетачкоме, у којему препоручује дјецу својега брата Ђорђа, претполажући да ће доћи вријеме кад ће и они послужити млетачкој републици. Ја сам слободан разумјети ову *услугу*, да ће дјеца Ђорђа Црнојевића, с временом, са својим Црногорцима, помагати млетачкој републици у борби против Турака; јер не бих могао разумјети какву би другу услугу они могли учинити републици; јер живјећи у Венецији они јој никакве услуге нијесу могли учинити.

Марко Драговић

чања и бој се рјешава побједом Срба, који коначно повраћају Криволак, који остаје нај-сјајнија епизода пијеле борбе. Епизода зато, јер се борба бије на Брегалници. Продирањем у Криволак, Бугари су само хтјели отворити пут за комитске чете у Македонију, да ту учине масакре и панику и да ју побуне иза леђа Србима, јер Криволак није имао стратегиску важност за рјешавање битке.

Послије пада Рајчанског Рида Бугари одступају Призр Калену. Коњаница се својом силом бацила да гони непријатеља. Тиме су српске трупе извршиле пробој и бугарске војска код Штина била је потпуно одсјечена. Послије рајчанске побједе, што дан прошао је у сређивању заморених трупа, док је побјеђено бугарска војска под заклоном утврђених положаја припремала одступање новим комуникационим правцем преко Струмице и Пехчева на север. Грци су се ово вријеме послје побједе код Кукуша већ приближили Дојрану, која послје краће борбе заузеле и предузеле су на то припреме за напад на кланац Безасице. У исто вријеме извршена је попуна српских трупа и послје једнодневниг одмора бацила се једна српска дивизија на бјежећег непријатеља, кога је гонила цијела коњичка дивизија правцем Радовишта, а друга дивизија бацила се од Кочана опет Радовишту. Непријатељ се нагло у нареду повлачио, остављајући оружје, муницију и велику храну. Тиме је бугарска војска потиснута, са обје стране напуштени Штин и цијела сила непријатеља бачена далеко на исток.

Тако је завршена након десет дана борба битка на Брегалници, где се против српске војске бориле двије бугарске јаче армије са 180 батаљона и 280 тонова. Бугарски пораз на Брегалници за бугарску војску је оно што турски пораз на Лилу Бургасу и тиме је утврђен високи степен српске ратничке надмоћности и пријатства. (Б. Пресбиро).

Телеграфски извјештаји

„Самоуправа“ о преговорима

Биоград, 2. јула

Вечерашња „Самоуправа“ изјављује да су владе балканских савезника показале особиту предиспозитивност према мирољубивим тежњама Русије тиме што су одговориле да су спремне одмах преговарати за обуставу непријатељства на основу предимпалара за мир и да чекају бугарске пуномоћнике да брзо и директно преговарају. Савезници жеде таквим директним брзим ријешењем сачувати ријешење спорних питања од нежаљених компликација и развлачења. Та предиспозитивност добар је знак и за умјереност захтјева, које ће поставити савезници. Чувајући своје државне интересе, они ће се руководити принципима балканске равнотеже. Али последњи одговор Данева и његово држање, које не може ни у чему промијенити положај Бугарске, ипак мора појачати опрезност код влада које имају да преговарају са Бугарском и упутити их да за резултате, које добију код преговора, траже и добију што потпуније гаранције. То има да доведе Бугаре до увиђања да је немогуће водити даље политику двосмислености, која је Бугарској толико наудила. (Б. Пресбиро).

Грци потукли Бугаре

Атина, 3. јула

Министарство војно саопштава шљедеће: Жестоки се бој почео јуче на нашем крајњем десном крилу пут Памбиније на путу Серес—Фрондис пут Невркопа. Битка је почела у 8 сати у јутро, а вршила се потпуним разбијењем непријатеља, који је жестоко бранио своје утврђене положаје, одакле су га наше трупе у вече избациле. Три грчке пјешадиске чете пјевајући јуришаше на бајонет и избацише из утврђеног шанца цио бугарски батаљон. Бугарски губитци су огромни. Бугарске трупе, потучене у Драми, повлаче се кланцима планине Мокре пут границе Бугарске, остављајући оружје и муницију. Према званичним извјештајима од 3000 становника у Доксато претеко је само њих 120 од сјече. (А. А.)

Грчки услови за мир

Атина, 3. јула

Бугари су напустили кланац Кресну и повлаче се пут Дупнице гоњени српско-грчким трупама. Веницелос је отишао у главни стан да се споразумије с Краљем односно корака учињеног од стране Русије због прекида непријатељстава. Краљ и Веницелос сложили су се какав одговор треба дати Русији. Грчка, с обзиром на подмуклост Бугарске, само ће онда пристати на примирје кад се на бојном пољу потпишу шљедећа потраживања: Напуштање од стране Бугарске свију земљишта која су савезници окупирали; исплата трошкова проузрокованих ратом и плаћање оштета поплаћених вароши и села од стране Бугара; гаранција за живот и имања Грка у Тракији а посебице слободно испуњавање вјерских обреда и наставе, затим демобилизација у року који се има одредити. (А. Агенција).

Француска о бугарским звјерствима

Атина, 4. јула

Влада француска наредила је првом секретару посланства, као и војном аташеу да одмах пођу у Македонију како би се на лицу мјеста увјерили о звјерствима извршеним од стране Бугара и поднијели о том влади извјештај. (А. А.)

Бугарска изолована

Биоград, 4. јула

Данас је примио обилазним путем из Софије министар Пашић телеграм од уредника Натовића, који претестује у име хиљада странаца одсјечених од свијета против тога што тобож Србија задржава пошту за Бугарску и моли да се нађе начин да се пошта у Бугарску успрокос рата доставља. Пошто Србија нема начина да се стави директно у везу са Софијом, са мјеродавног мјеста овим путем изјављује се, да је сама Бугарска још прије петнаест дана прекинула сваку поштанско-телеграфску везу са Србијом и преко ње и да ушљед тога телеграми иду обилазним путем а не преко Србије, а пошту из Европе и не шаљу другим путем тако, да и не долази до Србије. Према томе до Србије нема ни кривице, нити има начина да успостави везу странаца у Софији са страним свијетом. (Б. П.)

Румунска према Бугарској

Букурешт, 4. јула

Војска румунска пријешла је Дунав на двије тачке и продужила је наступање на земљиште бугарско. Краљ Карло отишао је из Букурешта, да прегледа трупе које се налазе дуж Дунава. У изванредној сједници парламента Мајореску је прочитао посланицу Краљеву, којом се вели да је рат на Балкану поново букнуо изазван ненадно од стране Бугарске против њених досадањих савезника. (Б. Кор. Биро.)

Стање на бојном пољу

Биоград, 4. јула

Са бојишта пошљедња четири дана скоро није било вијести. Јављало се да су Бугари нападали испред Криве Паланке српско лијево крило, али су били сузбијени; иначе није било већих операција. Данас јављају да су Бугари јаким снагом напали српску позицију Босилград, која је двадесетак километара на бугарском територију сјеверно од Ћустендила, али и ако су Бугари имали јачу снагу, Срби нијесу уступили ни стопе, него су одбили нападе. Тако је и пошљедњих дана успјешно вршено помицање српских трупа на граничном

фронту Криве Палаке. Прекјуче подне заузет је јуришем у 4 сата Жути Камик и предњи положај бугарског десног крила код Ћустендила разбијен. Непријатељ је бјежао у највећем нeredу са огромним губитцима преко граничне линије. Јуче су дијелови српског лијевог крила заузели караулу Дукат, нагнав непријатеље да се повуче на Црноок. Потискивање Бугара на граничном фронту вршено је на неколико мјеста тако, да српски гранични фронт хвата све већи ослонац. Прекисноћ су кушали Бугари да се већом снагом преко Дешчани Кладенац пробију к Власини, али су одбијени јаким ватром и повукли се Трну и Рују. Српски фронт на цијелој је линији непробојан. У Македонији је настављено гоњење бугарских трупа према Малешу и преко њега. Српске и грчке трупе гоне један дио Бугара сјеверу, те Бугари уступају, напустив кланац Кресну према Дупници у Бугарској. Српске операције пошљедњих дана врше се без журбе систематски, опрезно, математичком сигурношћу и постепеним напредовањем и стицањем добрих ослонаца за даљу акцију. (Б. Пресбиро)

Пашић и Веницелос

Биоград, 4. јула

Јучерашњи састанак Веницелоса и Пашића био је у Скопљу, према жељи Веницелоса, који је сматрао Скопље подесније од Ниша. Веницелос је дошао преко Битоља и Велеса у Скопље прекисноћ у вече и примио у вагону посјету војводе Путника, праћеног пуковником Лешјанином. Посјета је трајала пола сата. Послије тога посјетио је Веницелос војводу Путника у Врховној Команди. Веницелоса је дочекало на станици изасланство команде, грчки војни изасланик и грчка колонија. Веницелос је дошао праћен својим сином, секретаром и једним вице консулом. У 9 сати био је банкет. Пашић је допутовао јуче у јутро рано праћен грчким послаником Александропулосом, српским послаником Спалајковићем и шефом политичког одјељења Шајновићем. У седам сати у вагону био је састанак и трајао је скоро сат; у десет сати продужен је састанак до подне. У подне је на ручку у вагону био присутан Путник и остали из пратње. Како данас штампа јавља, Веницелос је изјавио да се не смије пристати на провизорно примирје, нити на полазак у Петроград прије него Бугарска прими прелиминаре и обавезе се да савезници риеше саме спорове без мијешања Европе и да се одмах демобилише. У Петрограду могу рјешавати споредна питања, а треба тражити ратну оштету као гаранцију да Бугарска одржи што се буде обавезала. Веницелос је отпутовао у 1 сат послје подне за Солун. Пашић је у вече кренуо и дошао у Биоград данас у подне. У свима питањима постигнут је потпун споразум. (Б. П.)

Наступање Турске

Софија, 4. јула

Јуче су турске трупе пријешле за 30 километара линију Енос-Мидија и марширају на Бунар Хисар, не наилазећи на отпор. — Бугарски кабинет поднио је оставку. (Б. К. Б.)

Бугарска недјела

Атина, 4. јула

Грчка дивизија заузела је Мелник без икаквог отпора. Грчке трупе нашле су у селу Хивонова само четири искапаљена старца, остало је било све утекло у планине. Ге-

нерални консули аустриски и италијански у Солуну били су у Серес да се лично увјере о свирјепостима бугарским. Кад их је Краљ примио, изјавили су му да је катастрофа већа него што су је замишљали и да ће о томе реферисати њиховим владама. (А. А.)

Бугарска моли Румунију

Букурешт, 5. јула

Новине јављају да је краљ Фердинанд упутио краљу Каролу депешу, којом га моли да саопштење услова под којима би се мир могао закључити. — Румуни су заузели сва важнија мјеста на десној обали Дунава од Видина па до Туртукаја. (Б. К. Б.)

Бугарска одсјечена од свијета

Софија 5. јула

Одјељење румунске коњице појавило се код станице Червенберг и пресјекло жељезничку комуникацију на линији Софија—Варна, дакле једини слободни пут за снабдевање војске храном из иностранства. (Б. К. Б.)

Дневник

Дан Француске Републике. Француски народни празник 1. јули (освојење Бастиље) прослављен је у овдашњем француском посланству примањем честитања. С обзиром на тешке ратне прилике изостала је већа свечаност, у којој би наша пријестоница узела живљега учешћа, да би и на видан начин дала израза симпатијама, које се у души нашег народа гаје према Француској.

Француски посланик г. Деларош Верне примао је са својом госпођом у понедељак поподне од 5 часова честитања у великом салону елегантног здања посланства. У име Краљевске Владе честитао је г. П. Пламенац, министар иностр. дјела, а од стране Краљевског Двора маршал г. Греговић. На честитање је био дошао и већи број наших високодостојника. Г. и г-ђа Верне такмичили су се у љубазности према гостима, које су лично послуживали разним понудама.

На знање. Извјештавају се родитељи, сродници и пријатељи оних наших војника, који се налазе у дечанском одреду, да кад хоће да пишу истинема, писма упућују за Куманово са означањем *Црногорски Логор*.

ОГЛАСИ

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање **посластичарнице** у главној улици.

Кухина ће бити **европска** и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умерене како за абонемент, тако и за оне, који би јели а ла сенте. У исто вријеме препоручујем се и за спремање **банкета**.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабдевена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Модн за посјету

п. п. бр. 14 4—6 **ЈАНКО БРАЈОВИЋ**

400—500 радника

потребујем дневно на линији колског пута Бар—Улцињ. Почетак рада одмах. Плаћање сваке суботе у вече. Даваћу извесне дијелове пута и на контраат, као учешће пијеска по кубном метру, грађење тумбина, проширење и т. д.

СТАНО УСКОКОВИЋ

п. п. бр. 19, 23 Бар—Улцињ.

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРИЦО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Бива Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачуни бадава. п. п. бр. 16, 3,25